

Я. Р. САМУЙЛІК

Брэст, БрДТУ

АДМЕТНАСЦІ ЎТВАРЭННЯ СТУПЕНЕЙ ПАРАЎНАННЯ ЯКАСНЫХ ПРЫМЕТНІКАЎ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Пры вывучэнні студэнтамі дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” значнае месца ў структуры практычных заняткаў займае праца па фарміраванні і засваенні нормаў беларускай літаратурнай мовы, у прыватнасці марфалагічных. Марфалагічныя нормы – гэта правілы формаўтварэння і словазмянення самастойных часцін мовы. Пры выпрацоўцы марфалагічных уменняў і навыкаў у студэнтаў узнікаюць пэўныя цяжкасці. У артыкуле мы засяродзім увагу на адметнасцях ўтварэння і ўжывання ступеней параўнання якасных прыметнікаў у беларускай мове.

Прыметнік – граматычна-семантычны клас слоў, якія абазначаюць непрацэсуальную прыкмету і выражаюць гэта значэнне ў граматычных катэгорыях роду, ліку і склону. Паводле лексічнага значэння, граматычных і словаўтваральных уласцівасцей прыметнікі падзяляюцца на якасныя, адносныя, прыналежныя.

Якасныя прыметнікі абазначаюць разнастайныя прыметы прадметаў непасрэдна праз лексічнае значэнне асновы. Звычайна ў лексіка-граматычны разрад гэтых прыметнікаў уваходзяць назвы якасцей і ўласцівасцей, якія ўспрымаюцца органамі пачуццяў: *гарачы, халодны, салодкі, горкі, востры, цвёрды, мяккі, мокры, сухі, гучны*; ствараюць аб навакольнай рэчаіснасці прасторавыя і часавыя ўяўленні: *вузкі, шырокі, вялікі, малы, доўгі, кароткі, далёкі, блізкі, хуткі, павольны*; раскрываюць багацце колераў і іх адценняў: *белы, светлы, жоўты, чырвоны, аранжавы, барвовы, зялёны, сіні, фіялетаваы, шэры*; характарызуюць фізічныя, псіхічныя і разумовыя асаблівасці жывых істот: *здоровы, хворы, худы, малады, стары, лысы, разумны, смелы, сціплы, хітры*; вызначаюць будову і ўласцівасці рэчываў: *вадкі, вязкі, густы, рэдкі, зярністы, крохкі, ломкі, клейкі, ліпкі, сыпкі*.

Якасныя прыметнікі характарызуюцца наступнымі граматычнымі, словаўтваральнымі і лексічнымі асаблівасцямі:

– утвараюць формы ступеней параўнання (большасць): *цікавы – цікавейшы – больш (мени) цікавы – найцікавейшы – самы цікавы, найбольш (найменш) цікавы*;

– могуць мець кароткую і поўную формы: *дужы – дуж, вясёлы – весел, здаровы – здароў*;

– могуць спалучацца з прыслоўямі меры і ступені: *вельмі прыемны, зусім малады, надзвычай каштоўны, надта лёгкі, абсалютна свабодны*;

– могуць мець формы суб'ектыўнай ацэнкі і непаўнаты якасці: *белы – беленькі, бялюткі, бялявы, бялюсенечкі, белаваты, шырокі – шырачэзны, страшны – страшэнны;*

– ад іх (не ад усіх) утвараюцца якасныя прыслоўі: *прыгожы – прыгожа, светлы – светла, малады – на-маладому, геройскі – на-геройску;*

– ад іх утвараюцца назоўнікі з абстрактным значэннем: *глухі – глухата, свежы – свежасць, ціхі – цішыня, сівы – сівізна;*

– могуць мець сінонімы: *важны – істотны – актуальны, малы – дробны – мізэрны;*

– могуць мець антонімы: *далёкі – блізкі, вясёлы – сумны;*

– могуць утвараць складаныя прыметнікі: *высокі-высокі, ціхі-ціхі;*

– могуць мець як невытворную, так і вытворную аснову (у адрозненне ад адносных і прыналежных прыметнікаў, якія маюць толькі вытворную аснову): *дужы, просты, новы, свежы, ясны; радасны, гарысты, імшысты.*

Якасныя прыметнікі ўтвараюць формы дзвюх ступеней параўнання – вышэйшай і найвышэйшай. Формы вышэйшай ступені параўнання паказваюць якасць, якая ўласціва пэўнаму прадмету ў большай ці меншай ступені, чым іншым прадметам. Формы найвышэйшай ступені параўнання паказваюць, што якасць пэўнага прадмета самая высокая ці самая нізкая ў параўнанні з іншымі прадметамі.

Формы ступеней параўнання бываюць простыя (сінтэтычныя) і складаныя (аналітычныя).

Простая форма вышэйшай ступені параўнання ўтвараецца з дапамогай суфіксаў *-ейш-* (*-эйш-*) і *-ш-*. Найбольшую прадуктыўнасць мае суфікс *-ейш-* (*-эйш-*), які далучаецца да асновы прыметніка: *моцны – мацнейшы, блізкі – бліжэйшы*. Калі аснова прыметніка заканчваецца на заднеязычныя гукі *г, к, х*, то адбываецца гістарычнае чаргаванне *г//ж, к//ч, х//ш*: *доўгі – даўжэйшы, лёгкі – лягчэйшы, сухі – сушэйшы*. Калі ж аснова заканчваецца на *д, т*, то назіраем пазіцыйнае чаргаванне: *малады – маладзейшы, просты – прасцейшы*. У некаторых выпадках пры ўтварэнні простаі формы вышэйшай ступені параўнання адбываецца ўсячэнне фінальных частак асновы (суфіксаў *-ок-, -к-*), якое суправаджаецца чаргаваннем цвёрдых і мяккіх зычных (*глыбокі – глыбейшы, кароткі – карацейшы*) або чаргаваннем *з//ж, с//ш* (*нізкі – ніжэйшы, высокі – вышэйшы*).

Толькі чатыры прыметнікі ўтвараюць простую форму вышэйшай ступені параўнання з дапамогай суфікса *-ш-*. Пры гэтым назіраецца суплетыўнасць асноў: *вялікі – большы, добры – лепшы, дрэнны (кепскі) – горшы, малы – меншы*.

Утварэнні ж з суфіксам *-ш-* (*малодшы сяржант, старшы выкладчык*) параўнальнай прыкметы не маюць і формамі вышэйшай ступені не з'яўляюцца, параўн.: *Бутрым старэйшы за Алеся ажно на тры гады* (Я. Брыль);

Старшы лейтэнант стаў адразу збірацца (І. Мележ). Акрамя таго, формы *малодшы, старшы* могуць ужывацца ў выразах *малодшыя класы, старшыя класы*. Прыметнік *малодшы* ўжываецца таксама ў значэнні ‘якому менш гадоў у параўнанні з кім-н.’, *старэйшы* – ‘якому больш гадоў у параўнанні з кім-н.’: *малодшая сястра, старэйшы брат*. Аднак пры ўказанні на ўзрост выкарыстоўваюцца формы вышэйшай ступені параўнання: ад *малады* – *маладзейшы*, ад *стары* – *старэйшы*.

Пры простаў форме вышэйшай ступені параўнання прыметніка залежны ад яго назоўнік ці займеннік можа ставіцца ў форме вінавальнага склона з прыназоўнікам за: *А мы мацнейшыя за князёў, бо мы – народ* (П. Пестрак); *Зімою свежая ягада смачнейшая за цукерку* (Р. Ігнаценка). Назва прадмета, у параўнанні з якім вызначаецца ступень якасці, можа выражацца і з дапамогай параўнальных зваротаў са злучнікамі *як, чым*: *Няма на свеце прыгажэйшых дзяўчат, як у нас, у Беларусі* (Т. Хадкевіч); *На свеце лепшага кутка няма, чым той куток, дзе маці нарадзіла* (Н. Гілевіч).

У мастацкіх творах, гутарковай мове пры формах вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў можа ўжывацца форма роднага склона назоўніка ці займенніка з прыназоўнікам ад: *На дом гляджу руплівым вокам, на край, мілейшы ад краёў* (Е. Лось); *Там, попеч з ім, стаяў чалавек, ростам вышэйшы ад яго* (К. Чорны).

Да формы вышэйшай ступені параўнання могуць далучацца часціцы *куды, яшчэ*, якія маюць узмацняльнае значэнне: *Высокія горы знікаюць, але ўсё ж ён застаецца куды вышэйшы за левы – нізкі, раўнінны, з густымі зараснікамі і шырокай паласой белага пяску* (В. Вольскі); *Яшчэ большы жаль ахапіў яго [Лабановіча]* (Я. Колас).

Ведаць правілы ўтварэння простаў формы вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў важна для таго, каб не блытаць яе з адпаведнай формай ступені параўнання прыслоўяў, параўн.: *Цяпер ён [Блішчынскі] хутка вызначыў, што з трох у гэтым полі болей значны Шчарбак, што ён дужэйшы і, можа, смялейшы за іншых, і таму пачаў блізіцца да гэтага маўклівага хлопца* (В. Быкаў); *А хмары бягуць, сцелюцца ніжэй, гладчэй, раўней і аблягаюць усё неба* (Я. Колас).

Неразмежаванне простаў формы вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў і прыслоўяў у беларускай мове нярэдка адбываецца пад уплывам рускай мовы, дзе прыметнікавыя і прыслоўныя формы супадаюць: *он* (каков?) *сильнее* (простая форма сравнительной степени прилагательного) і *давить* (как?) *сильнее* (простая форма сравнительной степени наречия); *она* (какова?) *выше* (простая форма сравнительной степени прилагательного) і *взлететь* (как?) *выше* (простая форма сравнительной степени наречия).

Часам у мастацкіх тэкстах ужываюцца характэрныя для рускай мовы формы, якія паводле свайго граматычнага складу не адрозніваюцца ад прыслоўяў: *дужэй, ясней, лепей*. Такія формы пранікаюць у беларускую літаратурную мову з дыялектнай і лічацца адхіленнем ад літаратурнай нормы: *У наступную хвіліну яна [Ганна] бачыць, што Мікалай вышэй ростам, вузей у плячах і не такі малады* (Б. Сачанка); *Быў ён [чырво-наармеец] высокага росту, але ніжэй за Чубара* (І. Чыгрынаў).

Складаная форма вышэйшай ступені параўнання ўтвараецца шляхам далучэння да прыметнікаў слоў *больш (болей), менш (меней)*: *больш важны, болей моцны, менш складаны, меней салодкі*. Такая форма больш ужывальная, чым простая, паколькі ўтвараецца амаль ад усіх якасных прыметнікаў: *карысны – больш карысны, менш карысны, шурпаты – больш шурпаты, менш шурпаты*.

Пры складанай форме вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў канструкцыя “назоўнік (займеннік) у форме вінавальнага склону з прыназоўнікам за” сустракаецца даволі рэдка: *Я не знаю месяца больш за май шчаслівага, калі пушчы цешацца з гоману шумлівага* (П. Глебка). Часцей далучаюцца да складанай формы параўнальнага звароты са злучнікамі як, чым: *А нам снежныя зімы больш прыемныя, чым лета* (І. Шамякін).

Да складанай формы вышэйшай ступені параўнання таксама могуць далучацца часціцы *куды, яшчэ*, якія надаюць ёй узмацняльнае значэнне: *Багушэвіч куды больш будзённы за свайга папярэдніка* (І. Навуменка).

Простая форма найвышэйшай ступені параўнання ўтвараецца шляхам далучэння да простага формы вышэйшай ступені прыстаўкі *най-*: *прыгажэйшы – найпрыгажэйшы, светлейшы – найсветлейшы, званчэйшы – найзванчэйшы*.

Ад прыметніка *вялікі* ўтвараюцца дзве простыя формы найвышэйшай ступені параўнання: *найбольшы, найвялікшы*, прычым форма *найвялікшы* ўтвараецца шляхам далучэння прыстаўкі *най-* і суфікса *-ш-* да асновы прыметніка *вялікі* (формы *вялікішы* ў сучаснай беларускай мове няма). Ужыванне гэтых формаў звязана са значэннем прыметніка *вялікі*: калі гэты прыметнік ужываецца са значэннем ‘выдатны, геніяльны, таленавіты’, форма найвышэйшай ступені параўнання *найвялікшы*, калі гэты прыметнік ужываецца ў іншых значэннях – *найбольшы*: *Нікога, хто ў гэты свет прыходзіць, не абыходзіць доля: атрымліваюць усе без вынятку два найвялікшыя падарункі – жыццё і смерць* (А. Разанаў); *Даўно-даўно на небе ірдзе стужка жоўтая зары, і толькі на найбольшай верхавіне яшчэ ляжыць яе адбітак жоўты, на дзвюх сароках, што балбочуць жвава пра тое, што мядзведзя не баяцца, на версе седзячы* (У. Караткевіч).

Прыставачна-суфіксальным спосабам утворана таксама простая форма найвышэйшай ступені параўнання *найноўшы* ад прыметніка *новы*:

Аматар найноўшых матораў, мой друг, не забудзь пра мяне, калі паміж зор метэорам зямля вокамгненна мільгне!.. (М. Федзюковіч).

Складаная форма найвышэйшай ступені параўнання ўтвараецца спалучэннем прыметнікаў са словамі *самы, найбольш, найменш*: *самы малады, найбольш цікавы, найменш важны*.

Пры формах найвышэйшай ступені залежныя словы могуць стаяць у родным склоне з прыназоўнікамі *з, сярод*, у вінавальным склоне – з прыназоўнікам – *за*, у месным склоне – з прыназоўнікам *у*: *І была яна, гэта сасна, самай прыгожай і высокай з усіх сваіх сясцёр* (І. Шамякін); *Самых смелых сярод вас просім слухаць гэты сказ* (В. Вітка); *У гэтай маўклівасці было адзінае для ўсіх пачуццё – вялікае і наймацнейшае за ўсё, што асталося цяпер у жыцці* (К. Чорны); *Найбольш стрыманая ў сям’і была маці* (М. Хведаровіч).

Значэнне найвышэйшай ступені якасці перадаецца і спалучэннем прыметнікаў з прыслоўямі *вельмі, надта, надзвычай*: *вельмі прыгожы, надта дарагі, надзвычай важны*.

Складаныя формы найвышэйшай ступені параўнання маюць у беларускай мове большую прадуктыўнасць, чым простыя. Напрыклад, ад прыметніка *коўкі* нельга ўтварыць простаі формы, але лёгка ўтвараюцца складаныя формы: *коўкі – найбольш коўкі, найменш коўкі, самы коўкі* (метал).

У мове мастацкай літаратуры, у тэкстах гутарковага і публіцыстычнага стыляў сустракаецца ўжыванне складаных і простых формаў вышэйшай і найвышэйшай ступеней параўнання прыметнікаў, якія выражаюць гранічна высокую ці гранічна нізкую ступень якасці прадмета без параўнання з якасцю іншых прадметаў. Такое значэнне называецца элятыўным, а форма прыметніка элятывам (ад лац. *elativus* ‘узвышаны’): *Усякія травы, кветкі, кожны кусцік, кожная саломінка падымалі галовы, цягнуліся к сонцу, віталі яго і ў гонар яго курьлі найлепшымі ладанамі – чысцейшымі туманамі раніцы і прыемнейшымі пахамі светлых красак лугу* (Я. Колас). Звычайна элятыў мае такое ж значэнне, як і спалучэнне прыметніка з прыслоўямі *вельмі, надзвычай*, і выкарыстоўваецца з экспрэсіўным адценнем: *найбагацейшыя запасы – надзвычай багатыя запасы*.

Аднак выкарыстанне з элятыўным значэннем формы вышэйшай ступені параўнання прыметніка не характэрна для беларускай мовы. Спалучэнні тыпу *адзін са старажытнейшых, адзін з цікавейшых* – адхіленне ад літаратурнай нормы, яны – вынік зблытвання заканамернасцяў розных моў. Так, у рускай мове формы з суфіксамі *-айш-, -ейш-* – гэта найвышэйшая ступень, якая выступае і элятывам (*широчайшие возможности*), у беларускай мове ім адпавядаюць формы найвышэйшай ступені (*самыя шырокія магчымасці*) ці спалучэнне прыметніка з прыслоўямі *надта, надзвычай, вельмі* (*надта, надзвычай шырокія магчымасці*).

Утварэнне ступеней параўнання не з'яўляецца адметнай рысай усіх якасных прыметнікаў і можа абмяжоўвацца іх структурай і семантыкай.

Толькі складаныя формы ступеней параўнання маюць наступныя групы прыметнікаў:

- некаторыя невытворныя: *упарты, бадзёры, пануры, прыкры, ліхі, хцівы;*
- некаторыя вытворныя:
  - а) з суфіксамі *-н-, -льн-, -альн- (-яльн-), -ів- (-ыв-), -лів-* (ад іменных і дзеяслоўных асноў): *марозны, радасны, адчувальны, спрыяльны, натуральны, максімальны, бурлівы, фальшывы, клапатлівы, урадлівы;*
  - б) з суфіксам *-ічн- (-ычн-)* (ад іншамоўных назоўнікаў): *гераічны, іранічны, песімістычны, крытычны* (ад *крызіс*), *меладычны, паэтычны;*
  - в) з суфіксам *-л-* (ад дзеяслоўных асноў): *зразумелы, працяглы, пажылы, хрыплы, узнёслы, бывалы, чулы;*
  - г) з суфіксамі дзеепрыметнікаў: *дрымучы, калючы, ляжачы, знаёмы, вядомы, любімы, значымы;*
  - д) з суфіксамі *-ат-, -аст-, -іст-, -іт-, -авіт-*: *мурзаты, касматы, віхрасты, выгінасты, агністы, звілісты, сярдзіты, сакавіты, таленавіты;*
  - е) з суфіксамі *-к-, -ск-*: *вёрткі, колкі, гнуткі, стромкі, пругкі, геройскі;*
  - ж) утвораныя ад іменных асноў прэфіксальным і прэфіксальна-суфіксальным спосабамі: *разудалы, бездапаможны, бязлітасны;*
  - і) складаныя тыпу *нізкарослы, быстракрылы, паўнаводны, старадаўні.*

Не ўтвараюць формаў ступеней параўнання прыметнікі, якія называюць абсалютную (колькасна нязменную) якасць. Да іх адносяцца:

- некаторыя прыметнікі са значэннем стану асобы ці жывой істоты: *глухі, дарослы, жывы, мёртвы, нямы, сонны, халасты, жанаты;*
- прыметнікі са значэннем прыметы паводле знешняга выгляду, фізічнай адзнакі: *аднарукі, бязногі, барадаты, вусаты, кульгавы, лысы;*
- прыметнікі са значэннем масці жывёл: *буланы, буры, вараны, гняды, дарашаваты, пярэсты, рабы, шызы;*
- прыметнікі са значэннем колеру прадметаў праз іх адносіны да іншых прадметаў: *бронзавы, бэзавы, васільковы, вішнёвы, залацісты, кафеіны, малінавы, попельны, серабрысты, цагляны;*
- прыметнікі, якія з'яўляюцца якаснымі толькі ў пераносным значэнні: *алавяныя вочы, воўчы нораў, жалезная воля, залатыя рукі, каменная сэрца, пшанічныя вусы, стальныя нервы;*
- прыметнікі, якія ўжываюцца ва ўстойлівых спалучэннях са спецыялізаваным значэннем: *лёгкая атлетыка, хуткі цягнік, цяжкая прамысловасць, мяккі зычны;*
- складаныя прыметнікі тыпу *бела-чырвоны, цёмна-сіні, светла-зялёны, кісла-салодкі, беланогі, круталобы, чырванатвары, яснавокі;*

– прыметнікі з суфіксамі *-ават-, -яват-, -ов-, -ав-*: *белаваты, зеленаваты, стараваты, васпаваты, паўнаваты, сіняваты, каляровы*.

Некаторыя якасныя прыметнікі ўтвараюць формы з абазначэннем ступені якасці без параўнання з іншымі прадметамі з дапамогай пэўных марфем:

– прыставак *ультра-, архі-* ‘гранічная мера якасці’: *ультрафіялеты, ультракароткі, архіскладаны, архіважны*;

– прыстаўкі *звыш-* ‘перавышэнне меры якасці’: *звышгукавы, звышпланавы, звышурочны, звышмагутны*;

– прыстаўкі *за-* ‘значнае перавышэнне меры якасці’: *завялікі, задоўгі, замалады, завысокі*;

– суфіксаў *-ізн-, -ізарн-, -озн-, -эзн-, -эразн-, -енн- (-энн-)* ‘павелічальна-ўзмацняльнае значэнне’: *вялізны, велізарны, глыбозны, даўжэзны, таўшчэразны, здаравенны, страшэнны*;

– суфіксаў *-еньк- (-эньк-, -аньк-), -усеньк- (-юсеньк-), -юпасеньк-, -юсечк-, -ютк- (-утк-)* ‘памяншальна-ласкальнае значэнне’: *маладзенькі, старэнькі, добранькі, ціхусенькі, танюсенькі, малюпасенькі, малюсечкі, паўнютокі, свяжукі*;

– суфіксаў *-ав- (-яв-), -ляв-, -ават- (-яват-)* ‘недастатковасць, непаўната якасці’: *русавы, смуглявы, танклявы, крываваты, жаўтаваты*.

Гэтыя формы прыметнікаў перадаюць адносіны асобы да выражанай прыкметы; іх называюць формамі са значэннем ацэнкі і меры якасці.

Формы прыметнікаў са значэннем ацэнкі і меры якасці маюць эмацыянальна-экспрэсіўную канатацыю і ўжываюцца ў мове мастацкіх твораў: *Непадалёку ад грушы, на пагорку, сівеюць два вялізныя камяні* (Б. Сачанка); *А знізу гэты лес меў зелянюсенькія шаты* (Я. Колас) [1–15].

Такім чынам, у даным артыкуле разгледжаны, прааналізаваны і сістэматызаваны асаблівасці ўтварэння і ўжывання ступеней параўнання якасных прыметнікаў у беларускай мове. Разам з тым выкарыстанне гэтых формаў прыметніка ў нашай мове патрабуе далейшага вывучэння, ўдакладнення і ўпарадкавання.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Беларуская мова : вучэб. дапам. / Э. Д. Блінава [і інш.] ; пад рэд. М. С. Яўневіча. – Мінск : Выш. шк., 1991. – С. 170–175.
2. Канцавая, Г. М. Беларуская мова: Марфалогія : вучэб.-метад. дапам. / Г. М. Канцавая, В. М. Шавель, М. В. Швед ; Брэст. дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна. – Брэст : БрДУ, 2015. – С. 57–60, 64–70.
3. Беларуская мова : падруч. для навучэнцаў педвучылішчаў і каледжаў : у 2 ч. / Я. М. Адамовіч [і інш.] ; пад агул. рэд. Л. М. Грыгор’евай. – 3-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1998. – Ч. 1. – С. 184–190.
4. Зразікава, В. А. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для эканамістаў : вучэб. дапам. / В. А. Зразікава, А. В. Губкіна. – Мінск : Выш. шк., 2016. – С. 89–91.

5. Кароткая граматыка беларускай мовы : у 2 ч. / НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск : Беларус. навука, 2007. – Ч. 1 : Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – С. 236–238, 239–242.
6. Культура маўлення : вучэб.-метаад. комплекс : у 2 ч. / Брэсц. дзярж. ун-т ; склад.: Т. А. Кісель, С. С. Клундук, Н. Р. Якубук. – Брэст : БрДУ, 2013. – Ч. 1. – С. 39–40.
7. Лепешаў, І. Я. Практыкум па беларускай мове : вучэб. дапам. / І. Я. Лепешаў, Г. М. Малажай, К. М. Панюціч. – Мінск : Універсітэцкае, 2001. – С. 121, 129–131.
8. Малажай, Г. М. Беларуская мова. Матэрыялы да экзамену : дапам. для агул.-адукац. шк., гімназій, ліцэяў / Г. М. Малажай. – Мінск : Аверсэв, 2001. – С. 146–149.
9. Самуйлік Я. Р. Асаблівасці ўжывання дзеепрыметнікаў у беларускай мове / Я. Р. Самуйлік // Коммуникативное пространство и информационное поле в языке и речевой деятельности : сб. материалов Респ. науч.-практ. конф., Брест, 25 марта 2021 г. / Брест. гос. ун-т ; науч. ред. Г. М. Концевая. – Брест : БрГУ, 2021. – С. 102–103.
10. Семянькевіч, А. В. Беларуская мова: правілы арфаграфіі, граматыкі і пунктуацыі / А. В. Семянькевіч. – Мінск : Харвест, 2006. – С. 74–77.
11. Сіўковіч, В. М. Беларуская мова ў пытаннях і адказах / В. М. Сіўковіч. – Мінск : Аверсэв, 2011. – С. 206, 207–208, 217–220, 222–223.
12. Сучасная беларуская літаратурная мова : вучэб. дапам. / Д. В. Дзятко [і інш.] ; пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Выш. шк., 2017. – С. 238–239, 241, 243–245.
13. Сучасная беларуская мова : вучэб. дапам. / Л. М. Грыгор’ева [і інш.] ; пад агул. рэд. Л. М. Грыгор’евай. – Мінск : Выш. шк., 2006. – С. 235–237, 240–244.
14. Сцяцко, П. У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П. У. Сцяцко, М. Ф. Гуліцкі, Л. А. Антанюк. – Мінск : Выш. шк., 1990. – С. 107, 173.
15. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / І. М. Бунчук [і інш.] ; пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. – 3-е выд. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2002. – С. 331, 626.

В. И. СЕНКЕВИЧ

Брест, БрГУ имени А. С. Пушкина

НЕДИСКУРСИВНОЕ ПОЗНАНИЕ

Феноменология ставит своей основной задачей описание опыта познающего сознания. В отличие от дискурсивной практики, опыт – это серия жизненных ситуаций, которые благополучно разрешаются в чью-либо пользу. В «опытах быстротекущей жизни» (А. С. Пушкин) человек не является носителем информации, т. е. культуры. Он – цивилизованный пользователь, который пользуется доверием и авторитетом у других и которому, по сути, доступны все блага жизни.

Основной опыт человека есть опыт познания. Как ни парадоксально звучит, однако этот опыт не имеет никакого отношения к знанию. По отношению к знанию человек является потребителем, т. е. хочет что-то знать. Однако желание и потребность знать – принципиально не то, что жажда познания и нужда в нем. Желание удовлетворяется в практической